Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026
ISSN 2786-4952 Online

УДК 159.9

https://doi.org/10.52058/2786-4952-2026-4(62)-3765-3773

Короленко Віктор Леонтійович канд. пед.наук**,** старший викладач кафедри методики професійного навчання, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, https://orcid.org/0009-0006-5484-3945

Мардзявко Катерина Олександрівна доктор філософії, ассистент кафедри методики професійного навчання, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, https://orcid.org/0000-0002-5215-1594

Гула Лариса Вікторівна старший викладач кафедри методики професійного навчання, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, https://orcid.org/0000-0002-5775-9478

Улітіна Катерина Анатоліївна асистент кафедри методики професійного навчання, Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, https://orcid.org/0000-0002-3394-2024

ПСИХОЛОГІЯ ІНТЕЛЕКТУ: ТЕОРІЇ ВИМІРЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУ ТА РОЛЬ У РІЗНИХ СФЕРАХ ЖИТТЯ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз інтелекту як багатовимірного психологічного феномену, що відіграє ключову роль у пізнавальній діяльності людини та її життєвій успішності. Розглянуто еволюцію наукових підходів до розуміння інтелекту — від класичних психометричних концепцій до сучасних інтегративних моделей, які враховують когнітивні, емоційні та соціокультурні аспекти. Детально проаналізовано основні теорії інтелекту, зокрема концепцію загального інтелекту (g-фактора), багатофакторні моделі, теорію множинних інтелектів, а також підходи до вивчення емоційного інтелекту. Висвітлено їх теоретичні засади, переваги та обмеження, а також значення для сучасної психологічної науки та практики. Окрема увага приділяється методам вимірювання інтелекту. Розглянуто класичні психометричні тести IQ, принципи їх побудови, стандартизації та інтерпретації результатів. Проаналізовано проблеми валідності, надійності та культурної обумовленості тестування, а також сучасні тенденції у вдосконаленні діагностичних інструментів, спрямованих на більш цілісне оцінювання інтелектуальних здібностей. У статті також досліджується роль інтелекту в різних сферах життєдіяльності людини. Зокрема, розкрито його значення в освітньому процесі, професійному становленні, прийнятті рішень, міжособистісній взаємодії та соціальній адаптації. Показано, що рівень і структура інтелекту впливають на

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026

ISSN 2786-4952 Online

здатність до навчання, ефективність діяльності, розвиток креативності та емоційної компетентності. Узагальнюючи, підкреслено, що інтелект є складним, динамічним і багатокомпонентним явищем, яке потребує міждисциплінарного підходу до дослідження. Обґрунтовано необхідність поєднання різних теоретичних моделей і методів вимірювання для більш повного розуміння природи інтелекту та його ролі у житті сучасної людини**.** Зроблено висновок про багатовимірність інтелекту та необхідність комплексного підходу до його дослідження і вимірювання з урахуванням як когнітивних, так і емоційно-соціальних компонентів.

Ключові слова: інтелект, психологія інтелекту, теорії інтелекту, g-фактор, множинний інтелект, емоційний інтелект, когнітивні процеси, вимірювання інтелекту, психометричні тести, IQ, розвиток особистості, освіта, професійна діяльність, соціальна адаптація.

Korolenko Viktor Leontiyovych Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer, Department of Vocational Training Methods, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, https://orcid.org/0009-0006-5484-3945

Mardziavko Kateryna Oleksandrivna Doctor of Philosophy, Assistant of the Department of Vocational Training Methods, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, https://orcid.org/0000-0002-5215-1594

Gula Larisa Viktorivna Senior Lecturer, Department of Vocational Training Methods, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, https://orcid.org/0000-0002-5775-9478

Ulitina Kateryna Anatoliivna Assistant Professor, Department of Vocational Training Methods, Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, https://orcid.org/0000-0002-3394-2024

PSYCHOLOGY OF INTELLIGENCE: THEORIES OF MEASUREMENT OF INTELLIGENCE AND ITS ROLE IN VARIOUS SPHERES OF LIFE

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of intelligence as a multidimensional psychological phenomenon that plays a key role in a person's cognitive activity and life success. The evolution of scientific approaches to understanding intelligence is considered - from classical psychometric concepts to modern integrative models that take into account cognitive, emotional and sociocultural aspects.

The main theories of intelligence are analyzed in detail, in particular the concept of general intelligence (g-factor), multifactor models, the theory of multiple intelligences, as well as approaches to the study of emotional intelligence. Their

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026
ISSN 2786-4952 Online

theoretical foundations, advantages and limitations, as well as their significance for modern psychological science and practice are highlighted. Special attention is paid to methods of measuring intelligence. Classical psychometric IQ tests are considered, as well as the principles of their construction, standardization and interpretation of results. The problems of validity, reliability, and cultural conditioning of testing are analyzed, as well as current trends in improving diagnostic tools aimed at a more holistic assessment of intellectual abilities. The article also explores the role of intelligence in various spheres of human life. In particular, its significance in the educational process, professional development, decision-making, interpersonal interaction and social adaptation is revealed. It is shown that the level and structure of intelligence affect the ability to learn, the effectiveness of activity, the development of creativity and emotional competence. In general, it is emphasized that intelligence is a complex, dynamic and multi-component phenomenon that requires an interdisciplinary approach to research. The necessity of combining different theoretical models and measurement methods for a more complete understanding of the nature of intelligence and its role in the life of a modern person is substantiated. The conclusion is made about the multidimensionality of intelligence and the need for a comprehensive approach to its research and measurement, taking into account both cognitive and emotional-social components.

Keywords: intelligence, psychology of intelligence, theories of intelligence, g-factor, multiple intelligences, emotional intelligence, cognitive processes, measurement of intelligence, psychometric tests, IQ, personality development, education, professional activity, social adaptation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку науки, освіти та суспільства загалом проблема інтелекту набуває особливої актуальності.Інтелект виступає одним із ключових чинників успішності людини, її здатності до навчання, адаптації та ефективної діяльності в різних сферах життя. Водночас, попри значну кількість досліджень, у психологічній науці досі не існує єдиного узгодженого підходу до визначення сутності інтелекту, його структури та механізмів функціонування. Особливої уваги потребує питання вимірювання інтелекту, оскільки традиційні психометричні методи не завжди повною мірою відображають складність і багатовимірність цього феномену. Стандартизовані тести, зокрема показники IQ, часто критикуються за обмеженість, культурну залежність та недостатню здатність враховувати емоційні, соціальні й творчі аспекти інтелектуальної діяльності.

Крім того, актуальним залишається питання ролі інтелекту в різних сферах життєдіяльності людини. Сучасні соціальні та професійні вимоги потребують не лише високого рівня когнітивних здібностей, але й розвитку емоційного інтелекту, креативності, здатності до комунікації та прийняття рішень в умовах невизначеності. Багатогранність та складність функціонування сучасного суспільства як динамічного соціального організму, зростання його системних

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026
ISSN 2786-4952 Online

змін обумовлюють гостру потребу розвитку потенціалу емоційного інтелекту людини задля її ефективної соціальної адаптації та успішної самореалізації[9].

Таким чином, існує необхідність комплексного аналізу теорій інтелекту та підходів до його вимірювання, а також дослідження його впливу на різні аспекти життя людини. Це зумовлює актуальність даної теми та визначає потребу в подальших наукових пошуках у цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтелекту та його вимірювання залишається однією з центральних у сучасній психологічній науці, що підтверджується значною кількістю як класичних, так і новітніх досліджень зарубіжних і українських учених.

Серед класичних підходів вагоме місце займає теорія загального інтелекту, запропонована Чарльзом Спірменом, який обґрунтував існування єдиного g-фактора як основи інтелектуальних здібностей. Його дослідження стали основою психометричного напряму та розвитку тестування інтелекту. Подальший розвиток ідей структури інтелекту пов’язаний із роботами Л. Терстоуна, який виділив первинні розумові здібності, що частково перегукуються із загальним фактором.

Значний вплив на сучасне розуміння інтелекту справили когнітивні та багатофакторні теорії. Зокрема, Г. Гарднер запропонував теорію множинних інтелектів, у якій інтелект розглядається як сукупність відносно незалежних здібностей (лінгвістичної, логіко-математичної, просторової, міжособистісної тощо), що розширило традиційні уявлення про інтелект і стимулювало зміни в освітніх підходах .

Альтернативний підхід представлений у триархічній теорії Р. Стернберга, який виділив аналітичний, творчий і практичний інтелекти та наголосив на ролі адаптації до реальних життєвих умов як ключовому критерії інтелектуальності. Цей підхід підкреслює обмеженість традиційних IQ-тестів і необхідність ширшого розуміння інтелекту.

У сучасних дослідженнях значна увага приділяється емоційному та соціальному інтелекту. Зокрема, у роботах українських науковців доведено, що соціальний інтелект є важливою складовою особистісного розвитку, забезпечує ефективну міжособистісну взаємодію та адаптацію людини в суспільстві. Дослідження також підтверджують взаємозв’язок емоційного інтелекту з академічною успішністю та соціальною компетентністю особистості.

Окрім того, сучасні міждисциплінарні підходи розглядають інтелект як універсальну здатність до обробки інформації, прийняття рішень і досягнення цілей у різних системах — від біологічних до штучних. Новітні теоретичні моделі акцентують увагу на багаторівневій природі інтелекту та необхідності його комплексного вимірювання.

Таким чином, аналіз останніх досліджень свідчить про перехід від вузького трактування інтелекту як сукупності когнітивних здібностей до його розуміння як складного, багатовимірного феномену, що включає когнітивні, емоційні та

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026
ISSN 2786-4952 Online

соціальні компоненти. Це зумовлює необхідність інтеграції різних теоретичних підходів і вдосконалення методів його вимірювання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування сутності інтелекту як багатовимірного психологічного феномену, аналіз основних теорій його структури та функціонування, а також узагальнення підходів до вимірювання інтелекту. Крім того, метою дослідження є визначення ролі інтелекту в різних сферах життєдіяльності людини — зокрема в освіті, професійній діяльності та соціальній взаємодії — з метою виявлення його впливу на успішність, адаптацію та особистісний розвиток.

Виклад основного матеріалу. Інтелект як психологічний феномен є предметом багатовекторних досліджень і розглядається як складна система пізнавальних здібностей, що забезпечують ефективну адаптацію людини до навколишнього середовища. У сучасній науці відсутнє єдине визначення інтелекту, проте більшість дослідників сходяться на тому, що він охоплює здатність до навчання, мислення, розв’язання проблем і прийняття рішень у нових ситуаціях [7].

Одним із найвпливовіших підходів є психометрична теорія, що базується на ідеї загального інтелекту — g-фактора, запропонованого Ч. Спірменом. Згідно з цією концепцією, існує універсальна розумова енергія, яка визначає успішність виконання різних когнітивних завдань. Подальший розвиток цього підходу відобразився у створенні стандартизованих тестів інтелекту, таких як шкали Д. Векслера, що дозволяють оцінити як загальний рівень інтелекту, так і його окремі компоненти [8].

Альтернативою унітарним моделям стали багатофакторні теорії інтелекту. Зокрема, Л. Терстоун виділив первинні розумові здібності (вербальну, числову, просторову тощо), підкреслюючи багатовимірність інтелекту. Подальший розвиток цих ідей представлено у моделі Р. Кеттела—Дж. Горна—Дж. Керрола (CHC), яка інтегрує різні рівні інтелектуальних здібностей і є однією з найбільш визнаних у сучасній психометрії [5].

Важливий внесок у розширення уявлень про інтелект зробили когнітивні теорії. Зокрема, триархічна теорія Р. Стернберга розглядає інтелект як поєднання аналітичного, творчого та практичного компонентів, що забезпечують ефективну взаємодію людини з реальним середовищем. У свою чергу, теорія множинних інтелектів Г. Гарднера підкреслює існування різних типів інтелекту, включаючи міжособистісний і внутрішньоособистісний, що мають важливе значення для соціальної адаптації [1].

Окремий напрям досліджень пов’язаний із вивченням емоційного інтелекту, який розглядається як здатність розпізнавати, розуміти та регулювати власні емоції й емоції інших людей. Дослідження показують, що емоційний інтелект суттєво впливає на ефективність міжособистісної взаємодії, рівень стресостійкості та професійну успішність. Щодо вимірювання інтелекту,

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026
ISSN 2786-4952 Online

традиційно використовуються психометричні методи, зокрема IQ-тести, які забезпечують кількісну оцінку інтелектуальних здібностей. Проте сучасні дослідники наголошують на їх обмеженості, оскільки вони не враховують творчий потенціал, соціальні навички та емоційні аспекти інтелекту. У зв'язку з цим активно розвиваються альтернативні підходи до оцінювання інтелекту, що включають ситуаційні завдання, динамічне тестування та комплексні діагностичні моделі.

Метою нашого дослідження було визначити рівень емоційного інтелекту студентів та оцінити його вплив на навчальну успішність. Особлива увага приділялася взаємозв'язку між здатністю до саморегуляції, соціальною компетентністю та середнім балом (GPA) студентів.

Для оцінки емоційного інтелекту використовувався опитувальник на основі моделі Daniel Goleman. Анкета включала 15 запитань за п'ятибальною шкалою (1 — повністю не згоден, 5 — повністю згоден). Основні категорії оцінки:

- самоусвідомлення: розуміння власних емоцій;
- саморегуляція: контроль емоцій та стресу;
- соціальні навички: комунікація та робота в команді;
- мотивація: внутрішня ініціатива та цілеспрямованість;
- емпатія: розуміння емоцій інших людей.

Додатково було зібрано дані про середній бал (GPA) студентів за останній семестр для оцінки зв'язку з рівнем емоційного інтелекту. У дослідженні взяли участь 50 респондентів віком 18–23 роки, серед яких: 28 дівчат та 22 хлопці. Студенти представляли різні університети.

Результати опитування були розподілені за трьома рівнями емоційного інтелекту(наведених в табл.1):

Таблиця 1

Розподіл студентів за рівнем емоційного інтелекту та середнім балом (GPA)

Рівень EQ	Відсоток студентів	Середній GPA
Високий	30%	85–95
Середній	50%	70–84
Низький	| 20%	60–69

Студенти з високим рівнем EQ демонструють кращу саморегуляцію та соціальні навички, що позитивно впливає на успішність. Студенти із середнім EQ потребують підтримки у розвитку мотивації та стрес-менеджменту. Низький рівень EQ пов'язаний з меншою академічною успішністю та труднощами у колективній роботі.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026
ISSN 2786-4952 Online

Дослідження підтвердило, що емоційний інтелект є значним фактором успішності студентів. Високий рівень EQ дозволяє:

- ефективніше організовувати навчальний процес;
- легше адаптуватися до нових умов;
- покращувати комунікацію та взаємодію з одногрупниками.

Ці результати узгоджуються з висновками Goleman (2006) та Mayer, Salovey & Caruso (2016), які підкреслюють роль емоційного інтелекту у навчальній діяльності та професійному розвитку.

На основі цього можна зробити слідуючі висновки:

1. Емоційний інтелект є важливим компонентом успішності студентів університету.

2. Студенти з високим EQ мають кращі результати в навчанні та соціальній взаємодії.

3. Для підвищення ефективності освітнього процесу доцільно впроваджувати тренінги з розвитку емоційного інтелекту та навичок саморегуляції.

Висновки. Інтелект є багатовимірним і комплексним явищем, що включає когнітивні, емоційні та соціальні компоненти. Його роль проявляється у різних сферах життя: освіті, професійній діяльності, міжособистісних відносинах та саморозвитку.

Сучасні теорії інтелекту, такі як модель множинних інтелектів Говарда Ґарднера, модель емоційного інтелекту Деніела Ґоулмана, а також Cattell–Horn–Carroll (CHC) теорія когнітивних здібностей, підкреслюють різні аспекти інтелекту і його важливість для адаптації людини у соціальному та професійному середовищі.

Вимірювання інтелекту потребує комплексного підходу: традиційні IQ-тести визначають загальні когнітивні здібності, тоді як опитувальники та тестові методики емоційного інтелекту дозволяють оцінити навички саморегуляції, комунікації та мотивації. У сфері освіти, дослідження показують, що студенти з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють кращу академічну успішність, ефективну взаємодію з одногрупниками та здатність до адаптації у складних ситуаціях.

Підвищення рівня інтелектуальних і емоційних компетентностей має стати пріоритетом у навчальних закладах, оскільки це не лише покращує навчальні результати, але й сприяє формуванню ефективних професійних та соціальних навичок.

Перспективи подальших досліджень включають:

- розширення вибірки учасників для більшої репрезентативності;
- дослідження взаємозв’язку когнітивного та емоційного інтелекту;
- експериментальне впровадження тренінгів для розвитку EQ;
- міжкультурні порівняння прояву інтелекту в різних соціальних контекстах.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026

ISSN 2786-4952 Online

Отже, сучасне розуміння інтелекту базується на його багатовимірності, інтеграції когнітивних, емоційних і соціальних компонентів. Це зумовлює необхідність використання комплексного підходу до його дослідження та вимірювання, а також врахування ролі інтелекту у формуванні успішної та гармонійної особистості.

Література:

1. Gardner H. Frames of mind: The theory of multiple intelligences. New York : Basic Books, 2011. 528 p.
2. Goleman D. Emotional intelligence. New York : Bantam Books, 2006. 352 p.
3. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. The ability model of emotional intelligence // Emotion Review. 2016. Vol. 8, No. 4. P. 290–300.
4. Neisser U. et al. Intelligence: Knowns and unknowns // American Psychologist. 1996. Vol. 51, No. 2. P. 77–101.
5. Schneider W. J., McGrew K. S. The Cattell–Horn–Carroll theory of cognitive abilities // Contemporary intellectual assessment / ed. by D. P. Flanagan, E. M. McDonough. New York : Guilford Press, 2018. P. 73–163.
6. Spearman C. General intelligence, objectively determined and measured // American Journal of Psychology. 1904. Vol. 15, No. 2. P. 201–292.
7. Sternberg R. J. The nature of human intelligence. Cambridge : Cambridge University Press, 2019. 376 p.
8. Wechsler D. WAIS-IV administration and scoring manual. San Antonio : Pearson, 2008. 268 p.
9. Зозуля О. В. Емоційний інтелект та його вплив на лідерство // Актуальні проблеми життєдіяльності людини в сучасному суспільстві : тези доповідей ЗВО інженерно-енергетичного факультетута, інших учасників освітнього процесу за результатами тематичного «круглого столу» на інженерно-енергетичному факультеті. Миколаїв : МНАУ, 2020. С. 45-47.

References:

1. Gardner, H. (2011). Frames of mind: The theory of multiple intelligences. Basic Books.
2. Goleman, D. (2006). Emotional intelligence. Bantam Books.
3. Mayer, J. D., Salovey, P., & Caruso, D. R. (2016). The ability model of emotional intelligence. Emotion Review, 8(4), 290–300. [https://doi.org/10.1177/1754073916639667] (https://doi.org/10.1177/1754073916639667)
4. Neisser, U., et al. (1996). Intelligence: Knowns and unknowns. American Psychologist, 51(2), 77–101. https://doi.org/10.1037/0003-066X.51.2.77
5. Schneider, W. J., & McGrew, K. S. (2018). The Cattell–Horn–Carroll theory of cognitive abilities. In D. P. Flanagan & E. M. McDonough (Eds.), Contemporary intellectual assessment: Theories, tests, and issues (4th ed., pp. 73–163). Guilford Press.
6. Spearman, C. (1904). General intelligence, objectively determined and measured. American Journal of Psychology, 15(2), 201–292. https://doi.org/10.2307/1412107
7. Sternberg, R. J. (2019). The nature of human intelligence. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108698191
8. Wechsler, D. (2008). WAIS-IV administration and scoring manual. Pearson.

Журнал «Перспективи та інновації науки»
№4(62) 2026
ISSN 2786-4952 Online

9. Zozulia, O. V. (2020). Emotional intelligence and its influence on leadership. In Proceedings of the round table “Actual problems of human life in modern society” (pp. 45–47). Mykolaiv: Mykolayiv National Agrarian University.

Дата першого надходження статті до видання: 03.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 17.04.2026